

Նարինե ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ԳԵՂԱՐՎԵՍԱԿԱՆ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳՈՒՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Գեղանկարչությունը պահանջում է սովերեններ, ոչ թե գույներին
առավել արտահայտչականություն հաղորդող հետքեր:

Մ. դե Ստալ

Գունաբանությունը գույնի մասին համալիր գիտություն է, որն իր մեջ ամփոփում է գույնի բնական ֆենոմենն ուսումնասիրող ֆիզիկայի, ֆիզիոլոգիայի, հոգեբանության, գույնը որպես մշակութային երևույթ ուսումնասիրող փիլիսոփայության, գեղագիտության, արվեստի տեսության ու պատմության, ազգագրության, բանասիրության, գրականության տեսության ու պատմության տվյալները:

Այն, որ գույնը օբյեկտիվ ներգործություն ունի մարդու ֆիզիոլոգիայի վրա, հաստատված է փորձարարական ճանապարհով և պայմանավորված է գույնի քանակով, որակով, ազդեցության ժամանակով, մարդու նյարդային համակարգի յուրահատկություններով, տարիքով, սեռով և այլ գործոններով: Յուրաքանչյուր գույն ունի երեք հիմնական հատկություն՝ *գունային տոն, հագեցվածություն և լուսավորություն*:

Գեղանկարչության մեջ էական նշանակություն ունի գույների միավորումը: Սովորաբար միավորվում են այն գույները, որոնք հավասարազոր լուսավորություն ունեն և իրար մոտ են գունային տոնի առումով: Երբ գույները տոնայնորեն միավորված են, ապա նկատվում են դրանց այն որակական փոփոխությունները, որոնք բացահայտվում են բոլորովին նոր «հնչողության» մեջ:

Չափանմուշային օրինակներով գույնի բնութագրման բոլոր միջոցներն ընդունված է դիտարկել որպես գույների դասակարգում: Վերջինս բաժանվում է երկու խմբի: Առաջինում ընդգրկված են այն գույները, որոնց մեջ օգտագործվում են չափանմուշի բերված գունային ատլասները: Երկրորդ խմբին վերաբերում են նրանք, որոնք համապատասխանելու են այս կամ այն կիրառական ոլորտի չափորոշիչներին:

Գործնականում կիրառվում են նաև գունային սանդղակ-աղյուսակներ, որոնցում գույները խիստ համաձայնեցված են տվյալ ոլորտին: Առավել լայն կիրառություն է ստացել հավասար հակադրությամբ գույների դասակարգման Մանսելյա համակարգը: Այստեղ մանրակրկիտ ճշգրտությամբ ներկայացված են շուրջ 40 գունային շարքեր այնպես, որ գունային յուրաքանչյուր երանգ ընդգրկում է 10 աստիճանի տարբերանիչներ: Յուրաքանչյուրը նշվում է երեք խորհրդանիշերով.

- գունային տոն
- լուսավորություն
- խտություն

Գեղարվեստական լուծումների առումով, օրինակ՝ վերարտադրվող (репродукция) ստեղծագործություններում կարևորագույն դեր է կատարում *գունային սինթեզը*: Սա բազմագործոն երևույթ է: Նախ՝ գունային սինթեզի ժամանակ երևակվում են գունաբաժանման նախորդ փուլում տեղ գտած բոլոր թերություններն ու անճշտությունները: Հետևաբար, գունային վերարտադրության որակը կախված է գունաբաժանման տպագիր ձևերից: Գունային սինթեզի արդյունքների վրա մեծապես ազդում են տպագիր ներկերի հատկությունները, դրանց գունային ընդգրկումները: Գունավոր երեք ներկերից յուրաքանչյուրը պետք է հնարավորինս ամբողջությամբ բաց թողնի երկշերտ ճառագայթում, որպեսզի կլանի երրորդ շերտի ճառագայթումը: Այստեղ կարևորագույն դեր է կատարում նաև տպագրվող թղթի որակը:

Գոյություն ունի գունային սինթեզի իրարից լիովին տարբերվող երկու մեթոդ. *արդիտիվ և սուրտրակտիվ*: Առաջինում միախառնվում են նախնական ճառագայթումները: Որպես այդպիսիք այստեղ ընդգրկվում են երկու, երեք և ավելի գույներով տարբեր ճառագայթումներ: Առավել տարածված տարատեսակը եռագույն արդիտիվ սին-

թեզն է: Մրա բաղկացուցիչներն են կապույտ, կանաչ և կարմիր գույները: Դրանք, ինչպես հայտնի է, լույսի սպեկտրի հիմնական գույներն են:

Գունային սինթեզի սուբտրակտիվ մեթոդի ժամանակ նոր գույնը ստացվում է դեղին, ալ կարմիր և երկնագույն ներկերի գունաշերտային համակցությամբ: Այդ պատճառով ներկված զանգվածը բնորոշվում է այն ճառագայթումներով, որոնք անցնում են այդ երեք շերտերով:

Գեղարվեստական գունաբանությունն իր մեջ ներառում է բազմապիսի լուծումներ, որոնք հենվում են գունային տոնայնությունների բնական հատկանիշների և դրանց միավորման տարբեր դրսևորումներում: Այստեղ, իհարկե, կարևորագույն դեր է կատարում *կոլորիտը*: Սա /խտալերեն - colorito, լատիներեն – color/, ինչպես հայտնի է գունային տոների, դրանց համադրումների և փոխազդեցությունների համակարգ է գեղարվեստական ստեղծագործության մեջ, որը գոյացնում է մեկ ամբողջություն: Կոլորիտը գեղարվեստական կերպարի կարևոր բաղկացուցիչն է: Այն գեղարվեստական արտահայտչականության արտահայտչամիջոցներից է, քանի որ բացահայտում է նկարչի ներաշխարհը և անհատականությունը, նրա էմոցիոնալ-գեղագիտական վերաբերմունքը պատկերվող երևույթի նկատմամբ:

19-րդ հարյուրամյակը համարվում է գիտատեխնիկական առաջընթացի նվաճումների, մարդկային մտքի անսահման հավաստի դարաշրջան: Այդ ժամանակ գեղանկարիչների համար գլխավորը դառնում է աշխատանքը բնորոշից: Իմպրեսիոնիստները ձգտում են անմիջապես բնության մեջ, անձրևի և քամու տակ կամ արևի պայծառ լույսի տակ, սկզբից մինչև վերջ, աշխատել իրենց տեսարանների վրա, փոխանցելով կտավի վրա անմիջական և ճշգրիտ իրենց տեսողական զգացողությունները:

Այստեղից էլ առաջացել է գեղանկարիչների հետաքրքրությունը աշխարհի օպտիկական արտացոլման օրենքների, գույնի բնագավառում հետազոտությունների և այլնի նկատմամբ: Գիտնական-քիմիկոս Էժեն Շևրյուի /1786-1889/ «Գույների միաժամանակյա հակադրության օրենքի մասին» աշխատության ազդեցությունը զգացել են նկարիչները, որոնք փորձել են նորացնել գեղանկարչական տեխնիկան: Առաջացան աշխատանքներ, որոնցում նորովի դատարկվում էին Շևրյուի, Հելմհոլցի, Բուդի հայացքները. գիտնականներ, որոնց անունները հովանի են դարձրել նեոիմպրեսիոնիստները:

Գույնի նկատմամբ յուրօրինակ վերաբերմունք են հանդես բերել երաժիշտները, քանզի հնչյունը ինքնին նաև գունային երևույթ է, կամ, ինչպես հայտնի է ցանկացած հնչյուն ունի իր հնչերանգը, որի շնորհիվ էլ անկրկնելի է: Երաժշտության մեջ ևս դրսևորվել են գունաբանական լուծումներ, որոնք ոճական այս կամ այն շրջանակներում գործառութային տարբեր դեր ու նշանակություն են հանդես բերել:

Այսպես. *պուանտիլիզմը* (ֆրանսերենի point - կետ) կոմպոզիտորական ժամանակակից ստեղծագործական մեթոդների մի տեսակ է, որտեղ յուրաքանչյուր նոտա բաժանվում է հաջորդ նոտայից, սովորաբար համապատասխան տևողություն ունեցող պաուզայով (պաուզա - դադար): Այս մեթոդում որևէ տոն կամ ինտերվալ կատարում է այն խնդիրները, որոնք նախկինում կատարում էին մոտիվը, ֆրազը կամ թեման (հիմնանյութը): Որոշակի բարձրություն ունեցող տոն, որը մեկուսացված հնչյուն է երաժշտական տարածության մեջ և ձայնային համատեքստում, կոչված է արտահայտել երաժշտական միտքը, գաղափարը: Երաժշտական հյուսվածքը ստեղծվում է ոչ թե մեղեդային գծերի կամ ակորդների միաձուլումից, այլ հնչյուն - «կետերից», որոնք բաժանված են միմյանցից պաուզաներով կամ թռիչքներով: Հնչյուն - կետերի հաջորդականությունը ասես անսպասելի սկսվում և անսպասելի անհայտանում է: Այսպիսի երաժշտությունն ընկալվում է որպես *հնչյունային շարժում ստատիկ ձևում*: Պուանտիլիզմում մեծ դեր է խաղում երաժշտական հնչերանգը /տեմբր/, ինչպես ավանդական, այնպես էլ ոչ ավանդական նվագարանների միահյուսումը և դրանց զուգակցումը: Երաժշտական այս մտածողությունը մի նոր քայլ արեց դեպի «տարածության երաժշտություն» (пространственная музыка), երբ երաժիշտները կատարման ժամանակ զգնվում են համերգարանի հատուկ ընտրված տարբեր հատվածներում:

Երաժշտության մեջ պուանտիլիզմի հիմնադիրն է Անտոն ֆոն Վեբերը, որին հետևեցին Պիեր Բուլեզը, Կարլիայն Ծոռկիսուզենը և ուրիշներ:

Գույնի ազդեցության առանձնահատկություններին ուշադրություն է դարձրել նաև Գ.յոթեն: Որպես պոետ նա զգացել էր, որ կանաչ գույնի մեջ ներամփոփ են բարությունը, երանությունը, հոգու և աչքերի հանգստությունը, կապույտ գույնը առաջացնում է սառնություն, իսկ կարմիրը՝ սարսափազդու է: Գ.յոթեն սիրում էր միևնույն բնապատկերը դիտել տարբեր գույնի ապակիներով և բացահայտել յուրաքանչյուր գույնի առաջացրած զգացական ներգործությունը:

Այսպիսով, գունաբանական տարբեր լուծումները հատուկ են արվեստի տարբեր ձևերին, և, չնայած արտահայտչամիջոցների տարբերությանը, դրանք լուծում են կարևորագույն գեղարվեստական խնդիրներ, որոնք խթանում են ստեղծագործական մտքի նորանոր թռիչքներ և նպաստում անկրկնելի գեղարվեստական կերպարների ստեղծմանը:

ЦВЕТОВЕДЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ

___ Резюме ___

___ Н. Хачатрян ___

Цветоведение - что комплексная наука о цвете, включающая систематизированную совокупность данных физики, физиологии и психологии и смежных с ними, изучающих природный феномен цвета, и совокупность данных философии, эстетики, теории и истории искусства, этнографии, филологии, теории и истории литературы, изучающих цвет как явление культуры.

Разные проявления цветоведения присущи разным видам искусства и, несмотря на различия средств выразительности, они решают важные художественные задачи, которые становятся стимулом для полета творческой мысли и способствуют созданию уникальных художественных образов.